

Over het voorkomen van *Somatochlora arctica* (Zetterstedt 1840) in Nederland (Odonata: Corduliidae)

door

BOSTJAN KIAUTA

R.I.V.O.N.-mededeling no. 189

De zeldzame libel *Somatochlora arctica* (Zetterstedt) werd tot heden slechts van twee vindplaatsen uit Nederland gemeld: LIEFTINCK (1926) publiceerde een vrouwelijk exemplaar, verzameld bij Venlo, terwijl DE JONG (1941) een mannelijk exemplaar van de Hoge Veluwe meldde. Een ongepubliceerd mannelijk exemplaar werd gedeponeerd in de collectie van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden.

Tijdens het systematisch odonatologisch onderzoek van enige Nederlandse hoogvenen door het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (R.I.V.O.N.) te Zeist werden nog twee andere vindplaatsen ontdekt. Voor de eerste maal werd toen in Nederland een larve van deze soort gevonden.

De tot heden bekende Nederlandse vindplaatsen zijn de volgende:

Venlo, 1 ♀, 15.VII.1910, leg. v. D. BRANDT, coll. Odonata Neerlandica, Entomologisch Museum, Amsterdam;

Hoge Veluwe, Delense Was, 1 ♂, 21—26.VI.1937, leg. C. DE JONG, coll. Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie, Leiden;

Winterswijk, Wooldse Veen, 1 ♂, 26.VII.1945, leg. F. GERSSEN, coll. Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie, Leiden;

Blijenbeek bij Afferden, 1 ♀ (larve), 27.VI.1963, leg. L. W. G. HIGLER, coll. R.I.V.O.N., Zeist.

Peel, 1 ♂, 1 ♀ (nog enkele exemplaren gezien, maar niet gevangen), 12.VII.1963, leg. B. KIAUTA, coll. R.I.V.O.N., Zeist.

Deze lokaliteiten zijn op de bijgevoegde kaart ingetekend.

Wij hebben niet getracht de soort op de Hoge Veluwe en rond Winterswijk terug te vinden. Onze pogingen nieuw materiaal uit de omgeving van Venlo in handen te krijgen, bleven zonder resultaat. Het is waarschijnlijk, dat de soort in Nederland algemener is dan de nu bekende vindplaatsen aangeven. Zonder twijfel zullen meer vindplaatsen bekend worden als meer venen systematisch worden onderzocht.

Somatochlora arctica is in Nederland zowel als in Midden-Europa een typische tirfobiont. In de Alpen komt de soort alleen voor in de hooggelegen alpiene hoogvenen. Op de breedte van Nederland is de soort te vinden in de hoogvenen van het laagland. In noordelijker streken verliest deze libel zijn tirfobiont karakter en komt overal voor.

Somatochlora arctica heeft een disjunct alpien tot boreaal areaal vanaf Midden- en Noord-Europa naar het oosten tot Kamtchatka, Manchurië, Korea, Sachalin, de Koerillen, Hokkaido en Honshu. In het noorden valt het areaal ongeveer samen met de grens van de toendra (68°55'). In Europa komt deze libel altijd plaatselijk voor en nooit talrijk, behalve in het noorden.

Tot heden bekende vindplaatsen van *Somatochlora arctica* (Zett.) in Nederland: 1. Blijenbeek bij Afferden, 2. Peelgebied, 3. Venlo, 4. Winterswijk, 5. Hoge Veluwe.

Hieronder geven wij een algemeen overzicht van de verspreiding in Noord- en Midden-Europa:

Oostelijk Fennoscandia: van de kust der Noordelijke IJszee ($69^{\circ}57'$) tot de Baltische kust van Finland. De soort ontbreekt in Ålana (VALLE 1952);

Skandinavië: van $70^{\circ}25'$ tot de zuidkust (SØMME 1937; VALLE l.c.);

Denemarken: tot heden slechts bekend van één vindplaats in Jutland (ESBEN-PETERSEN 1911);

Letland: (U.S.S.R.): slechts drie exemplaren bekend van verschillende vindplaatsen (SPURIS 1956);

- Britse eilanden: West Schotland, Eiland Rhum, Zuidwest Ierland (LONGFIELD 1949, 1960);
- Duitsland: plaatselijk: Hamburg, Helgoland, Rijnprovincie, Eifel, Schwarzwald, Vogezen (MAY 1933), enz. In Noord-Duitsland komt de soort voor in de hoogvenen van het laagland, in het zuiden alleen in de alpiene hoogvenen;
- België: bekend van zeven lokaliteiten (BARVAUX 1956—1959);
- Tsjecho-Slowakije: vermeld van enkele vindplaatsen (TEYROVSKY & PERUTIK 1959);
- Oostenrijk: vermeld van Noord-Tirol, Salzburg, Stiermarken, Karinthië (ST. QUENTIN 1959);
- Joegoslavië: tot heden slechts bekend van één alpien hoogveen in Slovenië (KIAUTA 1962);
- Italië: vermeld van enkele alpiene vindplaatsen in Trentino, Alto Adige en Cadore (CONCI & NIELSEN 1956);
- Zwitserland: bekend van enige vindplaatsen van 850—1235 m boven zee (BEAUMONT 1941).
- In Hongarije is de soort tot nog toe niet gevonden (STEINMANN 1962).

SCHIMENZ (1954) vestigde voor het eerst de aandacht op het essentiële vraagstuk van een (mogelijke) resistentie van deze tirfobionte libel in Europa tegen de voortgezette drooglegging en de eutrofiëring van de Europese moerassen en hoogvenen. Met betrekking tot Nederland zal elders een overzicht van dit probleem en de daarbij betrokken libellesoorten worden gegeven.

Summary

A list of Dutch localities of the tirphobiontic dragonfly *Somatoclora arctica* (Zett.) (Odonata: Corduliidae) known up till now and a general view of the distribution of the species in Europe are given.

The problem of drainage and pollution of European marshes and peat bogs and the consequences with regards to the conservation of the species will be dealt with elsewhere.

Literatuurlijst

- BARVOUX, E., 1956—1959, Faunule des Libellules de la Région de Spa et des Hautes Fagnes. Verviers.
- BEAUMONT, J. DE, 1941, Les Odonates de la Suisse romande. *Bull. Soc. Vaud. Sc. Nat.*, 61 (256): 441—450.
- CONCI, C. & C. NIELSEN, 1956, Odonata. *Fauna d'Italia*, 1: 1—298. Calderini, Bologna.
- ESBEN-PETERSEN, 1911, *Somatoclora arctica* i Danmark. *Ent. Medd.* 2 (4): 221—222, København.
- JONG, C. DE, 1941, Zeldzame Odonata. Verslag 74e Winterverg. Ned. Ent. Ver.: 30—31.
- KIAUTA, B., 1962, The dragonflies' fauna of the Triglav National Park and its surroundings (Odonata Fbr.). *Protection of Nature* 1: 99—117, Ljubljana.
- LIEFTINCK, M. A., 1926, Odonata Neerlandica, Anisoptera. *Tijdschr. Entom.* 69: 85—226.
- LONGFIELD, C., 1949, The dragonflies of the British Isles, Warne, London.
- , 1960, British Distribution Maps. In: CORBET, P. S., etc.: Dragonflies. Warne, London.

- MAY, E., 1933, Libellen oder Wasserjungfern (Odonata). *Die Tierwelt Deutschl.* (27): 1—124, Jena.
- SCHIEMENZ, H., 1954, Die Libellenfauna von Sachsen in zoogeographischer Betrachtung. *Abb. Ber. Staat. Mus. Tierkunde* 22 (1): 22—46, Dresden.
- SOMME, S., 1937, Zoogeographische Studien über Norwegische Odonaten. *Arb. Nor. Videnskap. Ak.* 1 (12): 1—133.
- SPURIS, Z. D., 1956, Strekozi Latvskoj SSR. Akad. Sc., Riga.
- ST. QUENTIN, D., 1959, Odonata. *Catalogus faunae Austriae*, 12 (c): 1—11.
- STEINMANN, H., 1962, Faunistical and ethological data of Hungarian Dragonflies. *Folia Ent. Hung.* (ser. nov.) 15 (8): 141—198.
- TEYROVSKY, V. & R. PERUTIK, 1958, Further contribution to the knowledge of the Odonata-fauna of Rajvíc. *Acta Rev. Nat. Distr. Ostroviensis* 19: 272—278, Cpava.
- VALLE, K. J., 1952, Die Verbreitungsverhältnisse der ostfennoskandischen Odonaten. *Acta Ent. Fenn.* 10: 1—87.

De partiële tweede generatie van *Plebejus argus* L. (Lep., Lycaenidae). In aansluiting aan mijn mededelingen over 1961 en 1962 volgen hier de waarnemingen over 1963.

- 1.IX, 6 ♂♂ tussen tientallen afgevlogen dieren.
- 7.IX, 6 ♂♂ 1 ♀ hetzelfde beeld.
- 11.IX, 7 ♂♂ en 2 ♀♀, idem.
- 13.IX, 8 ♂♂ en 6 ♀♀, nog steeds afgevlogen dieren.
- 14.IX, 6 ♂♂, vliegend gevangen, wat een uitzondering is.
- 16.IX, 9 ♂♂ en 1 ♀, nog diverse afgevlogen dieren.
- 23.IX, 5 ♂♂ en 1 ♀, geen afgevlogen dieren meer te zien.
- 9.X, 1 ♂, nadien niets meer waargenomen. In totaal 48 ♂♂ en 11 ♀♀.

Als nieuwe, nog niet eerder aangetroffen, variaties vond ik: f. *addenda* Tutt en f. *croceovirgatus* Tutt.

Na de stralende herfst van 1961 en die van 1962 en het normale wisselvallige najaarsweer van 1963 blijkt nu wel, dat een partiële tweede generatie geen al te grote uitzondering is, althans voor „Het Boetelerveld” te Raalte. De reden, dat de vlucht op 9.X nogal abrupt eindigt met 1 ♂, zal wel gelegen zijn in het feit, dat zware regenval in het begin van oktober grote delen van de heide onder water zette. Zonder flinke laarzen is het terrein dan absoluut onbegaanbaar. De beste manier om de dieren op te sporen is te gaan zoeken in de namiddag van zonnige herfstdagen met een redelijke temperatuur.

G. J. FLINT, Swaefkenstr. 39, Deventer.

Hadena bicruris Hufnagel (Noct., Hadeninae). Enige tijd geleden oefende ik mijn dagelijkse werkzaamheden uit op een hoge spoordijk ergens in West-Friesland. Ik had daar in de loop van de jaren een laag muurtje opgetrokken als afscheiding tussen een tuintje en de vegetatie van de dijk. Doch op een gegeven ogenblik zinde mij het muurtje niet meer en begon ik het af te breken. Tot mijn verrassing vond ik tussen de stenen, die los op elkaar gestapeld lagen, al spoedig enkele poppen, die van *Hadena bicruris* bleken te zijn. Bij verder onderzoek merkte ik, dat er tientallen aanwezig waren, die als rupsen blijkbaar geleefd hadden van de zaaddozen van *Silene cucubalus* en *Melandryum album*, die beide op de spoordijk groeiden.

Na deze vondst was ik zo enthousiast, dat ik het volgende jaar een kunstmatig muurtje maakte van kleine schilvers steen op een plank. Dit zette ik in een ruime kweekkast, waarin ik een 50 rupsen van *bicruris* grootbracht op onrijpe zaaddozen van *Silene*. Alle rupsen verpopten zich in het nagebootste muurtje en leverden het volgende voorjaar 45 vlinders.

M. JANSEN, Alkmaar.